

DE STELTKLUUT

Tijdschrift van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Herfst 2025

In deze editie:

- Insecten in het verbrande bos
- Orchideeën bij busstation Terneuzen
- Dode koolmeesjes als bio-indicator
- Dikke jongens van de Steenovens

De Steltkluut

Uitgave van Natuurbeschermingsvereniging 'De Steltkluut' verschijnt 4x per jaar. Overname is toegestaan, mits bronvermelding. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen.

Redactie:

Carola André, Lucien Calle, Marleen Peeters, Ingrid Smit
redactie@steltkluut.nl

Voorpagina:

Porseleinzwam
Foto: Carola André

Opmaak & Productie:

De Ideeënfabriek van Pieters

Contributie 2025

De contributie bedraagt €25,00. Betalingen op rekeningnummer
IBAN: NL81 RABO 0136605540
Bic: RABONL2U
t.n.v. Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Adresgegevens:

Postbus 319, 4530 AH Terneuzen
www.steltkluut.nl
info@steltkluut.nl

Website: webmaster@steltkluut.nl

Voor meer nieuws volg ons op Facebook
Steltkluut App (aanmelden via info@steltkluut.nl)

Planologiewerkgroep:
planologiewerkgroep@steltkluut.nl

Vogelwerkgroep:
vogelwerkgroep@steltkluut.nl

Werkgroep Landschapsbeheer:
landschapsbeheer@steltkluut.nl

Plantenwerkgroep:
plantenwerkgroep@steltkluut.nl

Insectenwerkgroep:
insectenwerkgroep@steltkluut.nl

Jeugdgroep:
jeugdgroep@steltkluut.nl

Bestuur:

Pieter Posthuma (interim), voorzitter@steltkluut.nl
Maya Schellekens, secretaris@steltkluut.nl
Ria van Minnen, penningmeester@steltkluut.nl

Algemeen bestuurslid:

Marian Sponselee, Pieter Posthuma

Jaargang 55, nummer 3
ISSN 1875-1385

Inhoud

Steltkluut

4 Het verbrande bos in Clinge, enkele eerste onderzoeksresultaten: insecten
Lucien Calle

8 Orchideeën bij het busstation Terneuzen
Pieter Posthuma en Ingrid Smit

11 De Verdwaalgast
Peter Maas

12 Dode koolmeesjes als bio-indicator om pesticide op te sporen
Marian Sponselee

14 De dikke jongens van de Steenovens
Peter Maas en Bart Meijer

19 Bijzondere Waarnemingen
Jo de kind

19 Agenda

21 Boekentip: Canon van de Nederlandse boerenatuur
Marleen Peeters

22 Insectenweetjes
Ingrid Smit

23 Korte berichten

't Stekkertje

24 NatuurToon: Bloemschikken
Toon Hagenaar

25 ToonsPuzzel: Planten en hun naam
Toon Hagenaar

26 Toon'aard: Planten en hun gebruik

De achterflap

Bijzondere insecten na de brand in het Clingse bos
Lucien Calle

Uiterste inleverdatum voor de kopij:

Lentenummer 1 februari

Zomernummer 1 mei

Herfstnummer 1 augustus

Winternummer 1 november

Lid worden?

www.steltkluut.nl/vereniging/lid-worden

Van de redactie

Bosbranden teisterden ook deze zomer weer Zuid-Europa. In het nieuws wordt daarbij terloops gewezen op klimaatverandering en de daaruit voortvloeiende extreme droogte. Vuur, al dan niet veroorzaakt door menselijke onachtzaamheid, kan zich daardoor razendsnel verspreiden. In Spanje is tot nu toe al 406.000 hectare in vlammen opgegaan. Stel het je voor: dat is ruim 1,5 keer zoveel als alle natuurgebieden in Nederland bij elkaar! Welke consequenties dit heeft voor de flora en fauna ter plaatse, daar lees je niets over. Toeristen die hun vakantie – letterlijk - in rook zien opgaan krijgen meer aandacht.

Ook Nederland kampte deze lente en zomer met extreme droogte. De bosbrand die dit voorjaar in het Clingse bos woedde kon gelukkig door de brandweer in toom worden gehouden. De schade bleef daardoor beperkt tot een oppervlakte van 2,4 hectare. Het herstel daarvan wordt inmiddels zorgvuldig onderzocht en allerlei waarnemingen geregistreerd. Lucien Calle vertelt over bijzondere loopkevers, bijen en wespen, boktorren en prachtkevers die al gesignaleerd zijn. Veel daarvan zijn nog nooit eerder in Zeeland waargenomen. Een brand van kleine omvang hoeft niet alleen maar een ramp te zijn, zo blijkt. In veel landen wordt vuur dan ook zelfs als natuurbeheermaatregel toegepast.

Leden van de Plantenwerkgroep inventariseerden dit voorjaar en deze zomer twee gebiedjes van het Waterschap

Scheldestromen bij het busstation van Terneuzen. Het plan hiervoor ontstond tijdens een overleg tussen De Steltkluut en een ecooloog van het Waterschap over ecologisch maaibeeld. Pieter Posthuma en Ingrid Smit beschrijven hoe verassend de resultaten van deze inventarisaties waren. Hopelijk zijn de resultaten een stimulans voor het Waterschap om met de bewezen botanische waarde het maaibeeld aan te passen en daarmee deze kwetsbare flora voor de toekomst te behouden.

Peter Maas bezocht dit keer Saeftinghe voor zijn gewaardeerde rubriek 'De verdwaalgast'. Daarnaast vertelt hij in dit nummer ook nog over de geschiedenis en de indrukwekkende omvang van de knotwilgen in een weilte aan de Steenovens even ten zuiden van Zaamslag. Hij hoopt dat dit verhaal mensen inspireert om ook eens op zoek te gaan naar dikke bomen en de omvang daarvan te meten. Toon Hagenaar vertelt de jeugdleden waar je de planten die om ons heen groeien allemaal voor kunt gebruiken.

Marian Sponselee gaf gehoor aan de oproep aan de leden van Sovon om nestkasten van koolmezen te controleren op dode jonge koolmezen. Doel van het onderzoek is te achterhalen wat het effect van bestrijdingsmiddelen is op jonge mezen. Haar bevindingen zijn triester dan verwacht. Tegelijkertijd toont ook haar verhaal aan hoe belangrijk de inzet van vrijwilligers is voor natuurbescherming en de noodzaak van beschermende maatregelen.

Planteninventarisatie bij het busstation WST (foto Ingrid Smit)

Het verbrande bos in Clinge, enkele eerste onderzoeksresultaten: insecten

Lucien Calle (tekst en foto's)

In het vorige nummer van *De Steltkluut* werd een beeld gegeven van de natuurbrand in het Clingse bos en enkele te verwachten natuureffecten daarvan. De brand zou een zeldzame kans bieden om deze effecten in kaart te brengen. Onderzoeksplannen werden uitgerold en de verwachtingen waren hooggespannen. Soms wel vaker dan wekelijks werden door een flinke groep waarnemers allerlei waarnemingen geregistreerd. En hoewel het nog veel te vroeg is om voor de meeste soortgroepen de balans op te kunnen maken, zijn er nu al zoveel interessante ontwikkelingen dat het de moeite waard is enkele daarvan te melden. In dit stuk bespreken we drie groepen insecten.

Loopkevers

Er is nog nooit een volledig onderzoek gedaan naar loopkevers in het Clingse bos, zodat er nog geen goed overzicht is van de loopkeverfauna. Losse waarnemingen geven al wel een beetje een beeld, maar zijn onvoldoende om het effect van de brand op deze soortgroep te kunnen beoordelen. Wel is er van enkele heel opvallende soorten een beeld van vóór en na de brand. We noemen hier twee soorten zandloopkevers, die door hun grootte, uiterlijk en opvallend gedrag door natuurliefhebbers regelmatig geregistreerd worden: de Bastaard zandloopkever en Groene zandloopkever. Het zijn soorten die hard over het zand rennen en dan steeds weer ergens een poosje stilstaan. Als je dichterbij komt om bv. een foto te maken, vliegen ze al snel een stukje om enkele meters verderop weer te gaan rennen. Beide soorten waren de laatste jaren steeds met relatief kleine populaties aanwezig. Het aantal waargenomen exemplaren per locatie was meestal slechts enkele. Al vrij snel na de brand viel op dat van beide soorten de aantallen snel opliepen. Over de gehele brandvlakte werden circa tien Bastaard zandloopkevers waargenomen en zo'n honderd Groene zandloopkevers.

Groene zandloopkever

De nieuwe aanwezigheid van zoveel kaal zand is voor deze soorten heel gunstig. Hier zijn enkele vragen zeer interessant. Waar komen al deze kevers zo snel vandaan? Komen ze vanuit de omgeving hierheen gevlogen? Of zijn het allemaal nakomelingen van de lokale populaties, die hier nu veel meer ruimte hebben, zodat ze allemaal hier zijn gebleven, i.p.v. naar elders te migreren? Aaron J. Bell (et al. 2022) onderzochten hoe de bodem tijdens een brand wordt gesteriliseerd. Allerlei parasieten en predatoren, zoals mijten, springstaarten en nematoden, die normaal gesproken eitjes van loopkevers aanvreten, verdwijnen door de hitte en loopkevers hebben daardoor een kortstondig voordeel. Uit de bevindingen blijkt dat pyrofilie (de voorkeur voor brand) bij insecten mogelijk is ontstaan als manier om de voortplantingscapaciteit in de omgeving na een brand te vergroten.

Bijen en wespen

Bij de bijen en wespen zijn er enkele interessante soorten waargenomen. De verbrande stammen hebben meestal geen bast meer, waardoor de talrijke knaaggetjes van houtkevers in het kale hout goed opvallen. Deze holletjes zijn geschikt als woonplek voor een hele trits aan bijen en wespen, zoals de Tronkenbij, waarvan ook haar parasiet, de Gewone tubebij, een aantal keer is waargenomen. De Kleine harsbij wordt in Zeeland slechts zeer sporadisch waargenomen. Ze gebruikt hars van naaldbomen om haar nestjes van te maken. Eén zo'n Kleine harsbij werd betrapt toen ze hars aan het verzamelen was in een holletje in de stam van een verbrande spar. Opvallend is het grote aantal *Chrysis immaculata*'s, een soort goudwesp, die wekenlang op en rond de verbrande stammen aanwezig was. Het betreft een zeldzame koekoekswesp die parasiteert op een eveneens zeer zeldzame plooiwesp, *Allodynerus rossii*. Deze laatstgenoemde zou hier dus aanwezig moeten zijn, maar is helaas geen enkele keer waargenomen. Ook opmerkelijk is de grote Zwarte dennenhoutwesp, die op de stammen van de verbrande sparren eitjes afzette. Deze soort is, net als veel andere soorten die na de brand aanwezig waren, niet eerder in Zeeland waargenomen.

Boktorren en prachtkevers

Een van de soortgroepen waar we hoge verwachtingen van hadden waren de boktorren. En dat bleek al snel helemaal terecht. Er zijn wel elf soorten houtgebonden boktorren waargenomen en sommige soorten in hoge dichtheden. De meeste soorten waren ei afzettend op de stammen, maar ook diverse territoriale mannetjes en copula's werden waargenomen. Een goede manier om boktorren te inventariseren is door's nachts met een zaklamp de stammen af te zoeken. Op vier nachten werd er zo door verschillende mensen geïnventariseerd. Van de Veranderlijke boktor werden er in de eerste nacht zelfs 31 exemplaren geteld en in de tweede nacht van de Bruine grootoogboktor 23.

Algemeenheid

A	Algemeen
VA	Vrij algemeen
Z	Zeldzaam
ZZ	Zeer Zeldzaam

Tabel 1. Overzicht boktorren en hun houtsoort. Het aantal waarnemingen en waargenomen exemplaren is gecorrigeerd, dubbeltellingen zijn er zoveel mogelijk uit gehaald. Algemeenheid in Nederland: Z en ZZ op basis van Waarneming.nl.

Nederlandse naam	Algemeenheid	Nieuw in Zeeland	Nieuw in Clingse bos	# waarnemingen	# totaal Exemplaren	Larve leeft in
Bloedrode smalboktor	ZZ	X		1	1	Naaldhout
Bruine grootoogboktor	VA			16	42	Naaldhout
Kleine wespenboktor	A			1	2	Loofhout en naaldhout
Huisboktor	VA		X	1	1	Naaldhout
Kleine nevelvlekboktor	Z		X	2	2	Loofhout
Veranderlijke boktor	A		X	11	72	Loofhout
Gele wespenboktor	ZZ	X		5	3	Eik, berk
Grijze ribbelboktor	A			3	3	Naaldhout
Ladderboktor	VA		X	2	4	Loofhout
Gewone smalboktor	A			2	2	Naaldhout
Eiken-wespenboktor	Z	(1x)	X	1	2	Loofhout

Nachtelijke inventarisatie met zaklampen

Op de half verbrande eikenstammen zijn ook twee zeldzame prachtkevers vastgesteld. Van beide soorten werden enkele ei leggende dames betrappt: de Eikenprachtkever en *Agrilus sulcicollis*. Van de Eikenprachtkever is bekend dat die verzwakte eiken snel kan doden, doordat de soort lange vraatgangen in het cambium (groeilaag tussen hout en bast) maakt.

Directe en indirecte profiteurs

Duidelijk is dat veel soorten profiteren van de bosbrand. Daarbij is er een geleidende schaal aan soorten die specifiek afhankelijk zijn van bosbrand en andere die daarvan min of meer indirect profiteren. Directe profiteurs zijn die soorten die rook of verbrand hout nodig hebben, zoals de Gele wespenboktor. Hoewel de soort nog nooit binnen tientallen kilometers afstand is waargenomen, bleek ze al enkele weken na de brand aanwezig. Wat minder direct gebonden zijn die soorten die in dood hout leven, ook als dat niet door brand veroorzaakt is. Veel insecten profiteren van de grote hoeveelheden dood hout en sterk verzwakte bomen. Zoals de meeste boktorren, prachtkevers en sluipwespen. Als

de bomen door andere oorzaken zouden zijn afgestorven, zouden ze deze evengoed kunnen benutten. De sparren waren al dood, maar de eiken en berken niet. Nog meer soorten profiteren heel indirect, bijvoorbeeld doordat ze gebonden zijn aan een open pionier biotoop, waar er veel licht is. Hiertoe behoren talrijke soorten sprinkhanen, mieren, loopkevers, bijen en wespen. De regionaal zeldzame Veldkrekel, Blauwvleugelsprinkhaan en Snortikker waren er snel bij en krijgen er een flink leefgebied bij. Ook hier is weer een onderscheid te maken tussen die soorten die profiteren van een door hitte 'ontsmette' bodem, en soorten die een dergelijke 'opgeschoonde' bodem niet nodig hebben. Daarbij is het goed te beseffen dat een dergelijke relatief grote open plek in het bos met kale zandbodem hier niet van nature kan ontstaan. Voor overstuiving met zand ontbreekt, door de kleinschaligheid van het landschap, windkracht. Het kan alleen met zeer grof beheer gecreëerd worden, zoals het verwijderen van alle beplanting en het afplaggen van de bodem. Dat zijn maatregelen die een natuurbeheerder op deze schaal niet snel neemt.

Tot slot

Slechts enkele maanden na de brand is het duidelijk dat deze op de natuur een enorme impact heeft gehad. Ongetwijfeld zullen er veel individuen, zoals rupsen, slakken ed. die niet op tijd konden weggkomen, zijn gesneuveld. Maar diverse soortgroepen kregen juist nieuwe kansen. Het snelle en gunstige effect op verschillende insectengroepen heeft ons verrast en is positiever dan we van tevoren hadden ingeschat. Na de brand zijn er op deze plek 171 soorten geregistreerd. Opvallend is dat een deel daarvan nooit eerder in Zeeland is vastgesteld en vele zijn nooit eerder in het Clingse bos waargenomen. Omdat verondersteld kan worden dat de biodiversiteit in de rest van het bos ongeveer gelijk is gebleven, kan geconcludeerd worden dat de brand voor het gehele bos een impuls voor de biodiversiteit is geweest. Het blijft wel oppassen met die exoten die mogelijk een voordeeltje weten te benutten. De keuze van Het Zeeuwse Landschap om na de brand een natuurlijke ontwikkeling toe te staan, het beheer te minimaliseren en nauwkeurig vast te leggen wat er gebeurt, heeft hier, in ieder geval voor de korte termijn, heel goed uitgepakt. Er worden ook de komende tijd nog volop gegevens verzameld. In een volgend artikel hopen we de ontwikkelingen van de bodem, de vegetatie, de zwammen en wat andere insectengroepen te kunnen beschrijven.

Kleine harsbij, hars verzamelend uit verbrande spar

Dank

Veel mensen namen de moeite om hier ook te komen kijken en soorten te registreren, te veel om allemaal te noemen. Aan een of meerdere nachtinventarisaties deden mee: Jaap Verhelst, Albert Calle, Herman Schelstraete, Bert Lossie, Maarten-Paul van de Kerkhoven, Alex Wieland en Rik Bak. O.a. Pieter Posthuma, Marian Sponselee, Wendy Pardon, Nathalie De Somer en Bert Vanden Berghe hebben veel soorten met bewijsfoto op Waarneming.nl geregistreerd. Allen daarvoor bedankt.

Gebruikte bron

Bell, A. J., Kiara S. Calladine, David A. Wardle, and Iain D. Phillips. 2022. "Rapid Colonization of the Post-Burn Environment Improves Egg Survival in Pyrophilic Ground Beetles." *Cosphere* 13(8): e4213.

Op de achterpagina wordt een selectie van bijzondere insecten getoond.

www.DeGroteVerleiding.nl

Ooit zo iets moois gezien?

DE GROTE VERLEIDING

een biologische supermarkt met de lekkerste, verste en gezondste producten, veelal uit de regio: We bezorgen de boodschappen wekelijks in heel Zeeland bij onze klanten aan de deur.

Paviljoen
't Schor
Paal

Restaurant Paviljoen 't Schor
Havenstraat 54 • NL - 4569 TL PAAL
Danny en Christien Buijsrogge
0031 6 25 38 22 77
paviljoen@tschor.nl • www.tschor.nl

de Bierkreek

BIOLOGISCHE ROZENKWEKERIJ

Orchideeën bij het busstation Terneuzen

Soms rijd je al jaren langs een plek, zonder te beseffen hoe verrassend mooi die is als je er doorheen loopt. Dat geldt zeker voor twee natte percelen van het Waterschap Scheldestromen ten noorden en zuidwesten van het busstation WST, die kwelwater opvangen van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Leden van de Plantenwerkgroep (PWG) inventariseerden dit voorjaar en deze zomer deze gebiedjes. Ze waren verrast door de bijzondere flora, waaronder vele soorten orchideeën, Kleine ratelaar, Kleverige ogentroost en Graslathyrus.

Pieter Posthuma en Ingrid Smit (tekst en foto's)

Tot dit voorjaar waren beide percelen al eens bezocht door individuele leden van de Plantenwerkgroep. Er was dus al bekend dat er verschillende interessante soorten voorkwamen, maar een volledig inventarisatie was niet eerder gedaan. Het plan om dit wel te gaan doen ontstond tijdens een overleg tussen de Plantenwerkgroep van De Steltkluut en een ecooloog van het Waterschap Scheldestromen over ecologisch maaibeleid. In Oost-Zeeuws-Vlaanderen wordt door het Waterschap nauwelijks ecologisch maaibeleid gevoerd. Sinds kort worden kleine delen van de Westerscheldedijk, een enkele berm én de gras-rietlanden bij het busstation ecologisch gemaaid.

Tijdens een gezamenlijk bezoek van het Waterschap en De Steltkluut werd geconstateerd dat het maaien van de twee percelen bij het busstation vanwege te natte omstandigheden te onzorgvuldig wordt uitgevoerd. Er waren diepe bandensporen te zien waar nauwelijks iets groeide en er lag achtergebleven maaisel. Dit laatste leidt ertoe dat de grond te vruchtbaar wordt en het terrein veruigt. Grassen gaan overheersen en planten die op arme grond gedijen, zoals orchideeën, verdwijnen. Om het botanisch belang van deze twee percelen te benadrukken werd afgesproken om beide percelen jaarlijks te gaan inventariseren.

Zeldzame planten gevonden

Op tien mei 2025 bezochten leden van de PWG voor het eerst het perceel van 2,25 hectare dat ten zuidwesten van het busstation WST ligt. We waren gewaarschuwd laarzen aan te trekken, maar dat bleek bij aankomst niet nodig. Het normaal gesproken drassige terrein was drooggevalen door een uitzonderlijk droog voorjaar. We vroegen ons af of de flora die van natte voeten houdt hier dit jaar wel tot bloei zou zijn gekomen. Die vrees bleek gelukkig onterecht. Toen we ons over het terrein verspreidden, vond iedereen al snel bloeiende Brede orchissen. Ook de groepjes Kleine ratelaar vielen al snel op. Deze plant is tegenwoordig in Nederland vrij zeldzaam, omdat hij van schrale, natte graslanden houdt en die zijn er steeds minder. Bijzonder was de vondst op verschillende plaatsen van de Grote keverorchis. Een aantal orchideeën kon niet meteen op naam gebracht worden maar Waarnemingen.nl bracht uitsluitel. Het bleken vooral kruisingen te zijn van de Vleeskleurige orchis en de Brede orchis. Eén orchidee bleek zelfs een kruising te zijn van de Rietorchis en de Bosorchis. Die laatste soort hebben we op het terrein niet

Graslathyrus

kunnen terugvinden. Bij een later bezoek bloeide op veel plekken Kleverige ogentroost en vonden we als verrassing een groepje Bokkenorchissen. Begin juli waren de Brede orchissen uitgebloeid en op een klein aantal plaatsen bloeiden Moeraswespenorchis en Zomerbitterling. Andere planten die we zagen waren Gewone valeriaan, Gewone brunel en de Zeegroene rus. Op het wat hoger gelegen oostelijke voedselrijkere gedeelte, ongeveer 40 procent van het terrein, groeide vooral Glanshaver en vonden we helaas nauwelijks orchideeën.

Botanisch interessant gebied

Vanaf eind mei bezocht de PWG een paar keer het tweede perceel, dat ten noorden van het busstation WST langs de

Kleverige ogentroost

N252 ligt. Oudere Steltkluutleden kennen dit gebiedje nog uit de tijd dat het grotendeels een slibvlakte was, waar zelfs een vogelkijkhut van De Steltkluut stond. Voor de komst van het gemaal in 2003 dienden de gebiedjes die we bezochten als opslaggebied voor water (Spuiboezem) van de Westelijke Rijkswaterleiding, wanneer door een te hoge waterstand van de Westerschelde geen water door de sluisen kon worden geloosd. Na 2003 raakte het perceel langs de N252 geleidelijk aan begroeid. Wanneer je er nu langsrijdt zie je uitsluitend riet wuiven, maar tijdens de inventarisatie bleek dit gebiedje van ongeveer 1 hectare botanisch minstens zo interessant als het zuidwestelijk gelegen perceel.

Vanaf het talud langs de N252, loop je hier meteen tussen de rietstengels. Al snel zagen we veel bloeiende Rietorchissen. Iets verderop stuitten we op groepen Graslathyrus. Deze iele plant heeft slechts een of twee opvallend felroze gekleurde bloemen per stengel, waardoor ze toch opvallen tussen het gras. Her en der verspreid tussen het riet vonden we de Gewone rietorchis, enkele Gevlekte rietorchissen en de Vleeskleurige orchis. Tegen het talud van de weg stonden kleine groepjes Bijenorchis. Eén Bokkenorchis stond langs de rand van het perceel, net tussen het riet. Bij een later bezoek ontdekten we grote hoeveelheden Moeraswespenorchis. Ook Heelblaadjes, een composiet waarvan de bloemen op een kindertekening van de zon lijken, bloeiden overvloedig. Een andere opvallende plant was de Kleverige ogentroost, die net als de ratelaars een halfparasiet is. Vreemd genoeg zagen we de Kleine Ratelaar hier nergens, maar vonden we slechts enkele Grote Ratelaars.

Gewone rietorchis

Goed maaibeheer essentieel

Uit de eerste volledige inventarisatie van de twee percelen is gebleken dat deze gebieden botanisch bijzonder interessant zijn. Zo vonden we bijvoorbeeld acht verschillende soorten orchideeën en drie kruisingen. Helaas zijn de unieke gebiedjes ook kwetsbaar voor verruiging. Voor de toekomst van de flora in deze kwetsbare gebieden is een goed maaibeheer essentieel. De inventarisaties van de Plantenwerkgroep zijn hopelijk een stimulans voor het Waterschap om met de bewezen botanische waarde het maaibeheer aan te passen en zo verdere verruiging in de toekomst te voorkomen. In het verslag dat naar het Waterschap is gestuurd is voorgesteld om

de percelen wat later in het seizoen te maaien met lichtere machines. Zo blijft er in het voorjaar meer ruimte over voor orchideeën en andere bijzondere planten.

Volgend voorjaar gaat de Plantenwerkgroep deze terreinen opnieuw inventariseren. Houd dus in het voorjaar de agenda van De Steltkluut in de gaten. Ook natuurliefhebbers die nog weinig van planten weten zijn welkom. Deze inventarisaties zijn een leuke mogelijkheid om samen met meer en minder ervaren floristen thuis te geraken in de flora van onze streek.

Vleeskleurige orchis

Bokkenorchis

Moeraswespenorchis

Brede Orchis

Gevlekte rietorchis

De Verdwaalgast

Peter Maas (tekst en foto)

Op zoek naar stille, verlaten plekjes. Een bankje, uitzichtpunt, rustpunt. En vooral: ergens midden in de natuur. Om je te verwonderen en stil te staan. Vandaag: uitkijkpunt de Gasdam, niet ver van Emmadorp.

Uitkijkpunt de Gasdam

Eén en al nostalgie hier aan het begin van de Gasdam. Ik herinner me mijn eerste bezoek aan het Verdrongen Land van Saeftinghe. Het was op een zondagmiddag, meerijden vanuit Terneuzen, lopen tot in de meeuwenkolonies, het gegak-gak van de Zilvermeeuwen, de duikvluchten, de warme zon, het slik, de geur. Het waren de jaren van Frans van de Zande en het schor kwam je zomaar niet in. Veel te gevaarlijk en wat waren we braaf. Ik ben nooit een echte 'Saeftingheganger' geweest, laat staan een 'Saeftinghekenner' geworden. Te ver fietsen. Maar ik herinner me die keer met Kempvaartjes. Baltsend! Hier vlak voor de hut. Het is zo lang geleden dat ik hier niets over kan terugvinden in mijn vogeldagboeken, laat staan in mijn digitale archief van waarneming.nl. Was het ergens begin jaren '70?

En ik herinner me die keer met George Sponselee, samen in zijn Ford Taunus, en we wilden onderlangs de dijk verder naar het oosten rijden. Over het toen nog onverharde pad, zeg maar modderpad, onderlangs de Linden en we kwamen vast te zitten. Een andere keer struinden we dit deel van Saeftinghe door, onder leiding van Jos Neve, op zoek naar dode vogels. Slachtoffers van botulisme, rottende en stinkende lijkjes vol met maden in de plastic zak, een ware slachtpartij.

En al die tijd stond deze hut hier. Binnenkort gaat de beuk erin. Het Zeeuwse Landschap gaat iets nieuws neerzetten. Met alle mogelijkheden om te genieten van dit oerlandschap en z'n vogels: Tureluur, Wulp, Kievit, Kneu, Patrijs, Graspieper, Grauwe gans, Groenpootruiter, Graszanger, Smient, Wintertaling, Torenavalk, Bruine kiekendief. Hoe langer je kijkt en luistert, hoe meer vogels je ziet.

Dode koolmeesjes als bio-indicator om pesticide op te sporen

Marian Sponselee (tekst en foto's)

Sovon deed dit jaar een oproep aan de leden om nestkasten van koolmezen te controleren op dode jonge koolmezen. Doel van het onderzoek is te achterhalen wat het effect van bestrijdingsmiddelen is op jonge mezen. Marian Sponselee besloot mee te doen en dat leverde een triest resultaat op. In de vier nesten die zij volgde, werden 28 dode jonge koolmeesjes gevonden. Slechts zes jonge koolmeesjes vlogen uit.

Mensen maken zich al jaren zorgen over de effecten van bestrijdingsmiddelen en vooral de combinatie van verschillende middelen op de gezondheid van mensen en de biodiversiteit. Over de verspreiding van deze middelen in onze leefomgeving is echter zo goed als niets bekend. Reden voor Sovon om een onderzoek te starten naar het voorkomen van bestrijdingsmiddelen in dode jonge mezen. In de Sovon-nieuwsbrief van februari stond een oproep voor het project 'Meet de mees'. Leden werden opgeroepen dode jonge meesjes uit nesten te verzamelen en op te sturen naar Sovon. Het onderzoek staat onder leiding van dr. Peter Lindenburg van de Hogeschool Leiden.

Koolmees als indicator

Koolmezen broeden overal waar ze nestgelegenheid kunnen vinden. Het zijn holenbroeders. Een natuurlijke holte in een boom, een ruimte ergens in bebouwing of een nestkast, ze vinden het allemaal prima. Ze broeden dus ook vaak in de buurt van mensen. Het nest wordt hoofdzakelijk door het vrouwtje gemaakt. Hiervoor verzamelt ze allerlei nestmateriaal zoals mossen, grassen, huisdierenhaar, wol en veertjes. Dan kan ze starten met het leggen van acht tot tien eitjes. Als het legsel compleet is, start het broeden dat 13 tot 15 dagen duurt. Zodra de eitjes uitkomen en er jonkies zijn, begint het verzamelen van vele duizenden rupsen en andere kleine beestjes als voedsel voor de jongen. Dat verzamelen doen ze in de directe omgeving van het nest die dus ook vaak onze directe omgeving is. Via hun voedsel komen de bestrijdingsmiddelen in de mezen, de eieren en ook in de jongen terecht. Dit maakt dat de koolmees als indicator gebruikt kan worden. In een laboratorium kunnen deze middelen teruggevonden worden.

Van een deelnemer aan dit onderzoek werd niet zoveel inspanning gevraagd. Als je activiteit bij een nestkast zag, kon je starten met het verzamelen van de gegevens voor de nestkaart. Dit vraagt enkele controles van het nest volgens een voorgeschreven protocol. Daardoor is de verstoring minimaal. Nadat de jonkies uitgevlogen waren, volgde dan de eindcontrole. Als er niet uitgekomen eitjes of dode jongen aanwezig waren, werden die verzameld, goed ingepakt en

Nestmateriaal verzamelen (Foto Bert van Broekhoven)

gelabeld in de vriezer bewaard. In juni ontving ik speciale enveloppen om de meesjes op te sturen. Dit is de neutrale weergave van de feiten, maar de praktijk viel toch wat zwaarder uit.

Dood in de kast

Ik keek er naar uit om eens wat meer aandacht te geven aan een alledaagse soort als de koolmees. Het eerste nestje dat we opvolgden was bij mijn ouders in een volkstuin. Pa hield enthousiast in de gaten wat er allemaal gebeurde rondom het nestkastje. In de kast kijken deed hij liever niet, maar het gepiep van de jonkies dat steeds luider werd, de zeer frequente aanvoer van allerlei beestjes en het gedrag van de ouders hield hij goed in de gaten. Twee dagen voor het

uitvliegen kreeg ik een berichtje dat er iets niet goed was. Hij hoorde niets meer en de ouders zaten vlakbij met bekjes vol lekkers voor de jongen, maar gingen het kastje niet meer in. Overdag moest ik werken, dus 's avonds zijn we gaan kijken. De zeven jonkies lagen onbeschadigd maar dood in de kast. Geen idee wat er gebeurd is, maar dat was dus het eerste zakje dat in de vriezer ging.

De tweede nestkast hangt in een natuurgebiedje. Voorheen broedden de mezen daar in een steenuilenkast, wat vooral voor de nestbouw betekende dat er héél veel materiaal aangesleept moest worden. De eigenaar had nu dus een mezenkastjes opgehangen zodat ze een passende holte konden vinden. Van afstand was het kastje goed te observeren. Tegen de uitgerekende uitvliegdatum gingen we dagelijks even langs of we nog activiteit zagen. Ook hier weer twee dagen voor het uitvliegen niets meer te zien of te horen. In dit kastje vonden we tien onbeschadigde dode jongen. Een heel triest zicht. De oudervogels zagen we niet meer. Bij vrienden liep het gelukkig wat beter, daar maar twee dode meesjes en toch nog zes uitgevlogen.

Belagers

En dan onze kast thuis. Ze hadden er dit jaar voor gekozen om in het mussenappartement te nestelen. Hierop hebben we geen zicht vanuit de keuken, maar ze vonden het geen probleem als we in de tuin zaten te kijken. Alle negen eitjes kwamen uit en we hadden nu dus negen jonkies. We dachten dat tegen de gevel wel een veilige plek was, maar waren best verrast van het aantal belagers dat probeerde een jong meesje te verschalken. De eerste die een poging deed om een jong meesje te pakken te krijgen was de grote bonte specht. De jonkies waren echt nog heel klein en het vlieggat te klein voor de specht om z'n kop naar binnen te steken. Dat gat probeerde hij dus te vergroten, wat wij tegengingen door er een metalen plaatje voor te maken. Nu zaten ze dus weer even veilig. Toen ze groter waren en hun kopjes bijna voor de opening kwamen, ondernam de specht nieuwe pogingen. Door het voorportaal in de mussenkast bleken ze toch veilig weg te kunnen duiken. Na een aantal pogingen hield hij het voor gezien. Een torenvlak probeerde hetzelfde: aan de opening hangen en hopen dat hij net een jonkie weg kon graaien. Ook een ekster deed nog een poging, alle tevergeefs. Ik weet dat dit de natuur is en dat de belagers dit ook maar doen om hun eigen jongen te voeren, maar na al die dode meesjes wilde ik toch wel een nestje uit zien vliegen.

Angst bewaarheid

Echter, drie dagen voor het uitvliegen waren de ouders zeer druk, luidruchtig en ongecontroleerd door de tuin aan het vliegen. Ze verzamelden voedsel wat ze dan maar aan elkaar probeerden te geven, maar vlogen niet meer naar de kast. Geen goed teken. En onze angst werd bewaarheid, ook in deze kast negen dode jonkies.

Op deze manier hebben we dus het trieste resultaat van vier koolmeesnestjes verzameld. In Juni hebben we deze opgestuurd naar Leiden waar ze onderdeel uitmaken van een biobank. Deze is beschikbaar voor het huidige en toekomstige onderzoek(-en) naar de aanwezigheid, transmissieroutes en effecten van bestrijdingsmiddelen in relatie met biodiversiteit en volksgezondheid. De eerste resultaten worden voorjaar 2026 verwacht.

Een aantal jongen is gestorven

Een verzameling dode koolmeesjes voor het project 'Meet de mees'!

Een nest met bedelende jonge koolmeesjes

De dikke jongens van

Over de omvang van de knotwilgen aan de

Peter Maas en Bart Meijer (foto's Peter Maas)

Het is een bekende plek voor de leden van onze knotwerkgroep: het weilte aan de Steenovens even ten zuiden van Zaamslag. Al sinds begin jaren '70 van de vorige eeuw komen we hier de oude bomen van hun zware last ontdoen. Sommige van deze knotwilgen zijn zeer indrukwekkend wat omvang en grootte betreft. Maar hoe dik is dik eigenlijk? Afgelopen zomer pakten we de meetlat en gingen aan de slag.

Hoe oud?

Figuur 1 laat de ligging van ons studiegebied in de regio zien. Het weilte ligt in de noordwestelijke hoek van de Beoosten Blij Benoordenpolder bij de Steenovens tussen de Bosdreef en de Pouckedijk. Bij een goed onderhoud kunnen knotwilgen zeer oud worden. Hoe oud de bomen aan de Steenovens precies zijn zal altijd wel een raadsel blijven gezien er geen jaarringen meer te vinden zijn in de vermolmde stammen. De genoemde polder waarin dit weilte gelegen is, is van 1653. We mogen best veronderstellen dat dit perceel en dit weiland toen al de huidige vorm had. Maar dat de bomen die er staan dan

ook bijna 400 jaar oud zouden zijn? Dat lijkt wat veel van het goede. Maar dat de grootste bomen hier meer dan 100 jaar oud zijn lijkt dan eerder een onderschatting. Oude kaarten van het gebied geven iets meer inzicht. Kijken we naar de kaart uit de Grote Historische Provincie Atlas Zeeland (1856-1858) dan zien we in het betreffende gebiedje géén bomen ingetekend. In een latere uitgave (1904-1916) staan er wél bomen ingetekend. Een voorzichtige conclusie kan zijn dat onze bomen ouder zijn dan 109 jaar, maar niet de leeftijd van 167 jaar halen.

Figuur 1: ligging in de regio (links), kadastrale percelen 1832 (midden), historische kaart Bonnebladen 1925 (links onder)

Figuur 2: Overzicht van de opgemeten bomen.

Hoe dik?

Wat we preciezer kunnen doen is opmeten hoe dik de stammen zijn en hoe fors de opengespleten knotten kunnen zijn.

de Steenovens

Steenovens, Zaamslag

nr	OB	knotomtrek
A1	375	700
A2	310	700
A3	277	750
A4	462	950
A5	375	800
A6	259	680
A7	257	550
A8	65	75
A9	staak	staak
B1	507	1100
B2	480	1100

nr	OB	knotomtrek
B3	400	750
B4	377	750
B5	staak	staak
B6	staak	staak
B7	79	110
B8	staak	staak
B10	95	140
B11	86	130
C1	410	650
C2	380	1120
C3	440	1080

nr	OB	knotomtrek
C4	293	840
C5	267	800
C6	267	700
C7	346	880
C8	409	1050
C11	108	190
C12	94	220
C13	100	180
C14	93	175
G1	270	400
G2	206	450

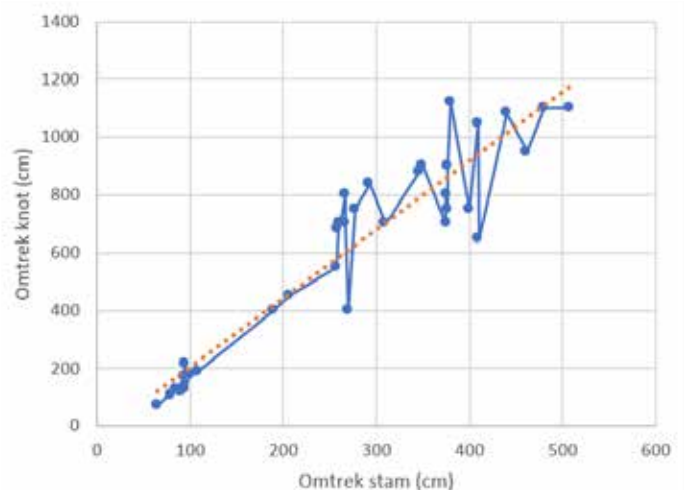
nr	OB	knotomtrek
M1	262	700
M2	260	700
M3	350	900
M4	190	400
M5	377	900
M6	95	130
M7	staak	staak
M8	90	120
M9	staak	staak

Toelichting: OB = omtrek boom in cm; knotomtrek in cm; nr. A8 = populier; overige bomen wilg; alle wilgen zijn mannelijk, uitgezonderd A9, B5, B6, B8, M9 vrouwelijke bomen, ingeplant voorjaar 2025

Tabel 1: Overzicht gemeten diktes en omvang.

Werkwijze

Al in 1995 werden deze bomen in kaart gebracht en genummerd. Toen werd bekeken welke plantensoorten er bovenin de knot groeiden (Maas, 1995). Op 25-10-2024, 5-4-2025 en 30-4-2025 werden deze nummering gecontroleerd en aangepast. Enkele bomen waren ondertussen verdwenen en nieuwe werden aangeplant (figuur 2). Gebruikelijk is het om de dikte van een boom te meten op borsthoogte, ± 1.30 meter hoogte (DBH = dikte op borsthoogte). Maar bij oude knotwilgen is dit eigenlijk niet te doen omdat de bomen al snel uiteenwijken en niet zelden tot onderin zijn opengescheurd. Daarom werd de dikte opgemeten op de stamhoogte die het smalst was, meestal niet meer dan zo'n 20 cm boven de grond (OB = omtrek boomstam). Hiervoor werd met een meetlint van 15 meter eenvoudig rondom boomstam heen gemeten. De omtrek van de knot is een wat moeilijker opgave. Wat we willen weten is de buitenomtrek van de knot op knothoogte. Dus op de plaats waar de takken geregeld worden afgezaagd als ze worden geknot, vaak op meer dan twee meter hoog. Op deze hoogte is de boom niet een massieve knot maar een stelsel van uitgebroken en uitgebogen stamgedeelten. Hier kun je geen meetlint omheen leggen en kan alleen maar bij benadering geschat worden. We zijn daarvoor met een eigen bedacht landmetersinstrument, bestaande uit een 'twee-poot' onder de knot doorgelopen. Daarbij zo goed en zo kwaad als dat ging de vorm van de knot volgend. De resultaten daarvan ziet u in Tabel 1.

Grafiek 1: Relatie dikte stam en omvang knot.

Resultaten

Anno 2025 staan er 41 knotbomen in deze wei. Maar liefst 25 daarvan hebben een stamdikte van méér dan 2 meter, 15 méér dan 3 meter, 7 méér dan 4 meter en een absolute uitschieter van één boom met 5,07 meter stamomtrek. De omvang van de knotten zelf is zo mogelijk nog indrukwekkender. Van de 41 bomen hebben er 20 een knotomtrek van meer dan 7 meter, 12 meer dan 8 meter, 8 meer dan 9 meter, 5 meer dan

Boom C2 met 11.20 meter de grootste knotomtrek

10 meter en 3 meer dan 11 meter. De absolute winnaar van dit diktegeweld is een boom met een omtrek van de knot van 11,20 meter. Wanneer je al deze cijfers in een grafiekje plaats (grafiek 1) lijkt het erop dat een knotomtrek van zo'n 11 meter wel het maximaal haalbare is. Hoe meer de knot uiteen wijkt hoe groter de zwaartekracht werkt op min of meer horizontaal hangende stamgedeelten.

Mannenwereld

Tijdens het voorjaar van 2025 stonden deze wilgen in bloei. Voor zover we het op dat moment konden zien viel het op dat alle knotbomen in dit weilte van het mannelijk geslacht zijn. Wilgen zijn namelijk éénslachtig, dus ze hebben mannelijke of vrouwelijke bloemen. In de natuur zul je zelden zo'n mannenbolwerk tegenkomen. Maar in dit geval, toen deze bomen geplant werden (laten we zeggen ergens rond 1880) werden daarvoor staken gebruikt. Takken dus die van een soort moederboom werden afgezaagd en een eindje verderop

weer in de grond werden gezet als nieuwe boom. Ook in latere jaren zal er van deze 'eigen' bomen plantmateriaal zijn gepakt. Het zijn dus allemaal klonen van elkaar, genetisch identiek en is het dus ook niet verwonderlijk dat van al deze bomen het geslacht hetzelfde is.

Toekomst

Ondanks de enorme dikten en de zeer respectabele leeftijd van deze bomen, kunnen ze naar verwachting nog heel wat jaartjes mee. Het weilte aan de Steenovens is een particulier natuurgebiedje. Speciaal verworven juist vanwege de aanwezigheid van de indrukwekkende knotbomen. En zolang het onderhoud van deze bomen gegarandeerd is, dat wil zeggen: bomen knotten uiterlijk ééns per vier jaar, gaan deze joekels nog wel een tijdje door. De slijtage zal weliswaar langzaam doorzetten. Jaarlijks zullen er wel weer stukken van de knot uitscheuren of uitwaaien, maar een wilg is taai. Daarnaast wordt al sinds jaren iedere boom die uiteindelijk

Boom C7, 3.46-8.80. Tot op de grond opengespleten

Nog fier overeind staand

Ook een boom opmeten?

De redactie is benieuwd of er nog meer van dit soort enorme bomen in onze regio voorkomen. Weet je ook een dikke boom of knotboom te staan? Meet 'm op, maak een foto en stuur door naar de redactie: redactie@stelkluut.nl. Vergeet daarbij niet de locatie te vermelden (eventueel via Google Maps). Voor de stamomtrek gebruikt je een eenvoudig meetlint en meet de omtrek van de stam in centimeters op (figuur 1). Doe dit op een hoogte waarbij de stam op z'n dunst is (figuur 2). Bij oude, opengescheurde knotbomen zal dit vlak boven de grond zijn. Noteer de hoogte waarop je de omtrek meet.

De kroonomtrek kan gemeten worden door onder de boom door te lopen en daarbij de buitenste contouren te volgen. Tel je aantal stappen dat nodig is om helemaal rond te komen en vermenigvuldig dit met de lengte van een gemiddelde stap (figuur 3, de bruine stippellijn).

Figuur 3

Figuur 1

Figuur 2

sneuvelt meteen vervangen door een nieuwe boom, een nieuwe staak, een nieuwe kloon. Maar die trend hebben we dit voorjaar juist wel willen doorbreken. Of de dikke heren het er nu wel of niet mee eens zijn, maar dit voorjaar hebben we maar liefst vijf nieuwe bomen aangeplant, juist van het vrouwelijk geslacht. De bomen A9, B5, B6 en M9 zijn als staak verzameld van twee vrouwelijke bomen vanuit de naastliggende Capellepolder.

Gebruikte bronnen:

Grote Historische Provincie Atlas Zeeland uitgave (1856-1858) én uitgave (1904-1916)
<https://kaarten.zeeland.nl/map/atlasvanzeeland>
 Maas, P., 1995: 20 jaar plantengroei op knotwilgen.
 In Stelkluut, jaargang 25, nr. 6

Boom B1. De dikste met 5.07 meter stamomtrek

Bijzondere waarnemingen

Deze rubriek biedt ruimte voor korte bijdragen en anekdotes over leuke, opvallende, zeldzame of bijzondere waarnemingen die in de voorgaande periode zijn gedaan. Als u een bijdrage wilt leveren kunt u die, vergezeld van een bijpassende foto, sturen naar redactie@stelkluut.nl

Jo de kind (tekst en foto)

Op 20 juni reed ik met mijn vriendin naar Groot Eiland. In de struiken zag ik opeens een vogeltje zitten dat ik nog niet eerder had gezien. Mijn vrouw stuurde de foto op naar een bevriende vogelaar en mijn vermoeden was juist. Het bleek om een Klauwier te gaan; de Grauwe klauwier. Het kan een jong zijn geweest, maar vermoedelijk was het een vrouw. Later werd op dezelfde plek door een kennis een mannetje waargenomen. We hoopten op een broedgeval, want er zijn al broedgevallen in Zeeuws-Vlaanderen bekend van deze zeldzame vogel. Ik denk toch niet dat er een nest is geweest. We zijn nog een paar keer langs de plek gereden, maar de Grauwe Klauwier hebben we niet meer teruggezien.

Bijzondere vogelwaarnemingen

(Bert van Broekhoven)

Bij de Margarethapolder heb ik samen met Wim Wisse twee bijzondere waarnemingen gedaan tijdens de trektellingen. Op 24 augustus een Draaihals en op 26 augustus een Grijze Wouw. De Draaihals, die behoort tot de spechtenfamilie, wordt niet vaak gezien. We vonden hem onopvallend foeragerend op een fietspad tussen een groepje Paapjes en Roodborsttapuiten. Het was mijn 1e Draaihals in Nederland.

De Grijze Wouw vonden we rustend op een paaltje en hij zat net een muis op te peuzelen. De prachtige vogel was erg actief en we hebben er enkele uren van kunnen genieten. De Grijze Wouw jaagt net als de Torenavalk 'biddend' in de lucht.

Draaihals (Foto Bert van Broekhoven)

Grijze wouw (Foto Carola André)

Euro Birdwatch 2025

zaterdag 4 oktober vanaf 7.30 uur

De Steltkluut doet hier ook aan mee en de volgende locaties zijn bemand.

Telpost Margarethapolder op de Scheldedijk tussen Terneuzen en de Griete
Telpost Hellegat op de Scheldedijk bij Gemaal Kampen.

Iedereen is welkom. Kennis van vogels en vooraf aanmelden zijn niet nodig. Omdat het koud kan zijn op de dijk is het belangrijk warme kleding te dragen en zelf wat eten en drinken mee te nemen. En uiteraard een verrekijker. Indien u vooraf vragen heeft dan kunt u die richten aan bertusvbv@gmail.com

Agenda

STELTKLUUT

Vrijdag 26 t/m zondag 28 september	Egeltelling. Waarnemingen of nul-tellingen kun je doorgeven via www.tuintelling.nl
Zaterdag 11 oktober 13:00 - 16:00	Wandeling Groot Eiland. Vooraf graag aanmelden via info@steltkluut.nl
Zaterdag 25 oktober 19:00 - 23:00	Nacht van de Nacht Nadere info volgt.

KNOTWERKGROEP

Zaterdag 1 november 10:00 - 17:00	Landelijke Natuurwerkdag.
Zaterdag 15 november 09:30 - 16:00	Knotten
Zaterdag 29 november 09:30 - 16:00	Knotten
Zaterdag 13 december 09:30 - 16:00	Knotten
Zaterdag 27 december 09:30 - 16:00	Eindejaarsknotten

Meer informatie over de geplande activiteiten en bijeenkomsten van de verschillende werkgroepen zijn in de online agenda te vinden, zie steltkluut.nl/agenda of raadpleeg de Steltkluut App.

Voor korte termijn initiatieven van de insecten-, planten- en vogelwerkgroep: sluit je aan bij de diverse WhatsApp groepen.

JEUGD

Zaterdag 4 oktober 13.30 - 16.15	Eten uit het wild: Wat kun je eten uit de natuur?
Zaterdag 1 november 10:00 - 13:00 uur	Jeugdactiviteit Natuurwerkdag
Zaterdag 27 december 10:30 - 13:00	Eindejaarsknotten voor de jeugd

Voor deze activiteiten graag aanmelden via jeugdgroep@steltkluut.nl

PLANTEN/INSECTEN

Zondag 27 december 14:00 - 15:30	Eindejaars Plantenjacht (locatie volgt nog)
Donderdag 23 oktober 19:30 - 21.00 uur	Najaarsoverleg Plantenwerkgroep. Locatie: Edvard Grieghof 113 Terneuzen

VOGELS

Zaterdag 4 oktober 07:30 - 12:00	Euro Birdwatch. Iedereen is welkom op de telpost Margarethapolder en telpost Hellegat
Zondag 12 oktober 10:45 - 16:15 uur	Laagwatertelling Saeftinghe
Donderdag 23 oktober 15:45 - 18:45 uur	Hoogwatertelling Saeftinghe
Zondag 9 november 08:45 - 14:15	Laagwatertelling Saeftinghe
Vrijdag 21 november 14:15 - 17:15	Hoogwatertelling Saeftinghe
Zondag 7 december 08:00 - 13:30	Laagwatertelling Saeftinghe
Zaterdag 20 december 14:00 - 17:00	Hoogwatertelling Saeftinghe

Camping De Stropielekker

Midden in de natuur geniet u van Rust en Ruimte.

- Fiets en wandeltochten.
- Te huur Kajakken. Mooie vaarroutes.

Axelsestraat 120 | 4543 RN Zaamslag | Info: 0115 - 431861 | www.destropielekker.nl

Dierenkliniek

Axel

0115-561488

Tuin aanleg • Onderhoud • Planten • Bomen rooien
 Snoeiwerk • Stronken frezen • Haardhout

van der Maas
 Groenbeheer

06 - 107 555 86 • vdmgroenbeheer@gmail.com

**KELVIN
 TERMINALS**
 CORRIE MACCOLL LIMITED

Adverteren? info@stelkluut.nl

Boekentip

Canon van de Nederlandse boerennatuur

Marleen Peeters

Wat is natuur en wat is cultuur? Welke natuur kennen we nu op het Nederlandse boerenland en hoe was dat vroeger? Van aaltje tot vlas, van kip tot grauwe kiekendief, van gras tot grauwe gans, in de Canon van de Nederlandse boerennatuur beschrijft Dick de Vos (die eerder de veelgeprezen Canon van de Nederlandse natuur schreef) vijftig karakteristieke soorten wilde planten en dieren, gewassen en boerderijdieren die voorkomen op het platteland.

Het onderscheid tussen natuur en cultuur lijkt eenvoudig, maar leidt vaak tot verwarring. Begin 20e eeuw werden in ons land de eerste natuurreservaten gesticht ('natuurmonumenten'). Sommige natuurbeschermers vonden toen dat 'echte natuur' niet kon samengaan met menselijk ingrijpen met als gevolg dat allerlei bijzondere plant- en diersoorten verdwenen uit de beschermde gebieden. Hun aanwezigheid bleek gebonden aan menselijk handelen. Zo dient riet regelmatig te worden gemaaid anders verdwijnt de Rietorchis en zonder beweiding met schapen, verruigt de heide.

De soortenrijkdom van de oude boerennatuur zoals die te zien is op de schoolplaten van Cornelis Jetses, ligt ver achter ons. Onderzoek heeft aangetoond dat regelmatig ingrijpen in het landschap condities schept die een diversere plantengroei bevorderen. Een grotere variatie aan planten zorgt weer voor een grotere verscheidenheid aan insecten die op hun beurt weer allerlei (roof)vogels aantrekken enz. Daardoor is de biodiversiteit per oppervlakte-eenheid in half-natuurlijke landschappen vaak hoger dan in de oorspronkelijke natuurlijke systemen op die plek. In de natuurwetenschap spreekt men over de waarde van 'convivialiteit', het samenwerken tussen mens en natuur, waarbij de natuur dan wel als partner moet worden beschouwd.

Dick de Vos ziet hoopgevende ontwikkelingen. Zo zet maar liefst een kwart van de jonge boeren zich op een of andere manier in voor natuurinclusieve landbouw. Zou de agrarische sector erin slagen samen met politieke, financiële en andere partijen een duurzaamheidspact te sluiten, dan zou dat enorm positieve effecten kunnen hebben op de natuur.

Terug naar de Canon. In 50 vensters beschrijft Dick de Vos dieren en planten die horen bij de boerennatuur. Het zijn korte stukjes met interessante weetjes waarin hij ook de grote lijn niet uit het oog verliest. Een boek dat niet alleen de veranderingen in de boerennatuur vaststelt, maar dat ook probeert de richting aan te geven naar een toekomstig platteland met meer biodiversiteit.

Canon van de Nederlandse boerennatuur
Dick de Vos
Uitgeverij KNNV 2025; € 29,95

**Canon van de
 Nederlandse boerennatuur**
 Dick de Vos
 Uitgeverij KNNV

Insectenweetjes

Deze rubriek gaat dit keer uitsluitend over de Nationale Nachtvliedernacht. Deze nacht is een initiatief van De Vlinderstichting en heeft als doel om zo veel mogelijk mensen in contact te brengen met nachtvlieders. De Steltkluut streek dit jaar neer op natuurboerderij Ondersteboven te Ossensisse. Rondom de boerderij werden verschillende plaatsen lichtvallen geplaatst. Er werden die nacht ruim 70 soorten waargenomen.

Ingrid Smit (tekst), Bert van Broekhoven (foto's)

De prachtmot

Tijdens de Nationale Nachtvliedernacht werden de vlindervallen van Steltkluutleden op vijf verschillende plekken rondom natuurboerderij Ondersteboven geplaatst. Meteen viel op dat de plek waar een val staat bepalend is voor de soorten en het aantal nachtvlieders. De vlinderval naast een sloot werd genegeerd door nachtvlieders en hoofdzakelijk bevolkt door muggen. Het laken dat op een winderige plek hing trok nauwelijks nachtvlieders, al werd de Windevedermot alleen daar gezien. De zeldzame Prachtmot verscheen op twee lakens van vlindervallen die in de luwte van de boerderij stonden nabij gras en bloeiende bloemen. Aan de puntige snuit is te zien tot welke familie deze mot behoort: de snuitmotten. Op het laken valt vooral de paarse kleur van de Prachtmot op. Dat is een beetje bedrieglijk, want wanneer hij opvliegt zie je dat slechts de bovenkant van de voorvleugels die opvallende kleur heeft.

Prachtmot

Schedeldrager

Schedeldrager

Op de foto is niet te zien waar deze nachtvlieders zijn naam aan dankt. Toen we hem op het verlichte laken zagen en hem met een zaklantaarntje beschenen, werd dat wel duidelijk. Op zijn harige borststuk lichtten toen witte lijnen op in de vorm van een schedel.

De Schedeldrager vliegt in twee generaties, waardoor je hem vanaf half april tot eind september kunt zien. Hij leeft vooral op essen, wilde ligusters en seringen. De rups kruipt meestal onder het mos van boomstammen om daar te verpoppen. Na de winter komt hij als vlinder te voorschijn.

Lindepijlstaart

Man en vrouw Lindepijlstaart verschillen van kleur. De mannetjes maken een groene indruk, de vrouwtjes zijn meer oranjeroze gekleurd. De Pijlstaart die wij zagen was dus een vrouw.

De rupsen van de Lindepijlstaart foerageren niet alleen op de bladeren van de Lindeboom, zoals zijn naam doet vermoeden, maar ook op Berk, Iep, Els en Zoete kers. De naam pijlstaart heeft niets te maken met de vorm van de vleugels van deze vlinderfamilie. Het is het uitsteeksel op het laatste segment van de rupsen, die de vlinderfamilie deze naam heeft gegeven.

De Lindepijlstaart vliegt van half april tot eind juli. Eind augustus zie je ze nog maar zelden. Het is dus best bijzonder dat we deze pijlstaart zagen tijdens de 'Nacht van de Nachtvinders'. Haar aanwezigheid roept ook een vraag op. De Lindepijlstaart houdt van een wat koeler klimaat. In het uiterste zuiden van Europa zal je deze pijlstaart nooit zien. Tegelijkertijd kunnen er in wat warmere streken twee generaties vliegen. Was de Lindepijlstaart op de foto een oude vlinder, of vloog er door deze warme zomer hier een tweede generatie rond? De Vlinderstichting antwoordde op

die vraag dat dit laatste niet waarschijnlijk is geweest. Op de Nederlandse vliegtijdgrafiek van de Pijlstaart zie je één lange vliegtijd. Bij twee generaties zou je duidelijker twee pieken verwachten. Helemaal uit te sluiten dat dit een tweede generatie Pijlstaart was, was het volgens de Vlinderstichting echter ook niet. Met de droogte en opwarming kan de natuur soms gekke dingen doen.

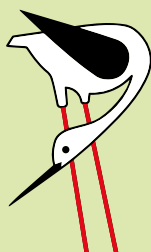
Lindepijlstaart

KORTE BERICHTEN

VAN HET BESTUUR

Bestuurslid Pieter Postuma is interim voorzitter geworden na het vertrek van Marleen Blommaert. Het bestuur is blij dat Pieter Postuma die ook de Plantenwerkgroep leidt, deze taak tijdelijk op zich wil nemen.

We zijn ook nog steeds op zoek naar een nieuwe voorzitter. Wie interesse heeft voor deze functie kan contact opnemen met Pieter Postuma of een van de andere bestuursleden (zie colofon).

Workshop tips en tricks voor gidsen georganiseerd door De Steltkluut

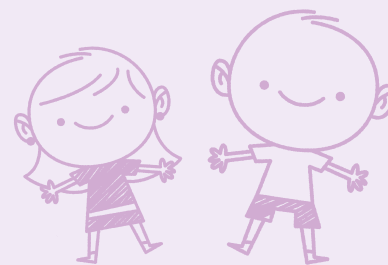
Twijfel je soms over je manier van presenteren of uitleg tijdens een excursie of andere natuurgerichte activiteit, dan is deze workshop iets voor jou. Een ervaren IVN-docent vertelt deze middag alles over bekende en onbekende foutjes. Je hoort ook hoe je deelnemers informatie kunt geven op zo'n manier dat zij geïnteresseerd raken en blijven.

Deze workshop is niet alleen bedoeld voor excursieleiders, maar voor ieder die graag op een goede en aantrekkelijke manier iets over de natuur wil presenteren.

Datum:
Zaterdag 22 november, 13.00-16.00 uur

Kosten:
Gratis voor leden.
Niet leden betalen 25 euro.

Voor verdere informatie en aanmelden: info@steltkluut.nl

Bloemschikken

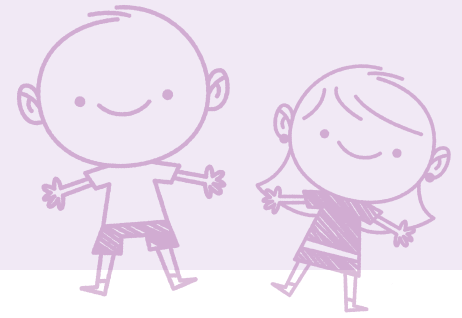
Het is herfst. Oma is buiten bezig. Onder het afdak. In haar hand heeft ze een snoeischaar.
'Wat ben je aan het doen?' vraagt Mart.
'Ik ga bloemschikken,' zegt oma.
'Bloemschikken?' vraagt Mart. Hij ziet alleen maar dode takken. Er zit geen bloem aan.
Oma wordt oud, denkt hij. Ze kent het verschil niet meer tussen wat dood is en wat levend.
'En dan?' Mart is nieuwsgierig. Wie weet wordt hij zo wat wijzer.
'Ik zet deze takken straks in een vaas,' zegt oma.
Nu weet Mart het zeker. Het gaat niet goed met oma.
'Oma,' zegt hij. 'Er zitten geen bloemen meer aan.'
'Dat weet ik,' antwoordt oma.
'Dan is het toch geen bloemschikken?' zegt Mart.
Oma pakt een stengel vast. Ze houdt hem omhoog.
'Wat zie je?' vraagt ze.
'Een dode stengel met een bolletje erop.'
'Precies,' zegt oma. 'Dit is uitgebloeid vlas. In dat bolletje zit een schat.'
Mart kan zijn oren niet geloven. Een schat! Daarin! Hoe kan dat?
'Kijk,' zegt oma.
Ze knijpt het bolletje plat. Er vallen allemaal pitjes uit. Ze glinsteren.
'Zijn ze niet mooi?'
Mart kijkt ernaar.
'Is dat de schat?' vraagt hij.
Oma knikt.
'Dit is de schat,' zegt ze. 'Want als ik die volgend jaar zaai...'
'Wat gebeurt er dan?' vraagt Mart.
'Dan...'
'Wat dan...?'
'Dat weet je toch wel,' zegt oma. 'Dan komen er allemaal bloemetjes uit.'
'Echt?' vraagt Mart. 'Welke kleur?'
'Bij deze,' antwoordt oma, 'Blauwe en witte. Weet je... Jouw overgrootvader schilderde ermee. Als je ze uitperst krijg je olie. Dat noemen ze lijnolie.'
'En bij deze?' vraagt Mart.
'Dat is juffertje-in-'t-groen,' antwoordt oma. 'Die bloeit blauw, lila of paars en soms wit.'
'Kun je hier ook olie van maken?' vraagt Mart.
Oma schudt haar hoofd. 'Nee, volgens mij niet. En toch ken je ze. Je hebt deze zaadjes al eens gegeten.'
'Ik?' zegt Mart. 'Echt niet.'
'Wat eten jullie soms in het weekend?'
Mart moet nadenken. 'Bedoel je Turks brood?'
Oma knikt. 'En wat zit erop?'

'Zaadjes,' antwoordt Mart, 'Zwarte zaadjes. Die vind ik heerlijk.'
'Precies,' zegt oma. 'Nigella-zaad of zwarte komijn.'
Mart vindt het leuk zo samen met oma.
'En deze?' vraagt hij. 'Deze vieze stekel?'
'Dat is de kaardenbol. Weet je nog van vroeger? Toen speelde je met een egel. Die had opa gemaakt van een kaardenbol.'
Mart weet het weer. 'En wordt die ergens voor gebruikt?'
Oma knikt. 'Vroeger werd dit gebruikt voor de wol. Daarmee werd het uit elkaar gehaald. Voel maar eens voorzichtig.'
'Met die puntige uitsteeksels?'
Mart kijkt er een beetje moeilijk bij. Net of hij al pijn heeft. Heel voorzichtig strijkt hij erover, en schudt dan zijn hoofd.
'Eigenlijk mis ik er nog één,' zegt oma. 'Eén die ik ook heel mooi vind.'
'Welke?' vraagt Mart.
'De Reuzenberenklauw. Die vind ik zo mooi.'
'Maar...,' zegt Mart. 'Dat mag helemaal niet. Dat is verboden. Dat heeft opa zelf verteld.'
'Hè,' zegt oma. 'Dat wist ik niet.'
'Toch is het zo.' Marts stem klinkt heel zeker. 'Opa heeft dat verteld.'
'En waarom mag het dan niet?'
'Omdat het een gevaarlijke plant is,' zegt Mart.
'Gevaarlijk?' vraagt oma. 'Hoezo dan?'
'Het sap, oma. Daar gaat het om. Het sap is gevaarlijk. Voor je ogen en ook voor je huid. Dat geldt ook voor dieren.'
'Maar die uitgebloeide mag ik toch wel?'
'Nee, oma. Die ook niet. Als je ze plukt, verlies je onderweg zaad. Dat wordt een nieuwe plant. Opa vertelde dat deze bestreden moet worden.'
'Wat knap dat je dat weet. Dank je wel, Mart. Ik zal hem nooit meer plukken. Ook al vind ik dat erg jammer.'

Droogbloemen

Puzzel: Planten en hun naam

Zoals je hebt kunnen lezen worden planten voor verschillende dingen gebruikt. Maar niet alle namen van planten kloppen. Hieronder zie je een lijst van namen met daarachter waarvoor ze gebruikt worden. Let op, niet alle antwoorden zijn goed.

Achter alle namen staat een letter tussen haakjes. Zet de letter van alle goede antwoorden achter elkaar. Weet jij wat de oplossing van de puzzel is?

Ogentroost > Aftreksel van deze plant is goed voor de ogen (**S**)

Paardenbloem > Als paarden deze eten worden ze er sterker van (**B**)

Vingerhoedskruid > De bloem kun je gebruiken bij het naaien (**O**)

Vogellijm > Deze plant kun je gebruiken om vogels mee vast te lijmen (**L**)

Fluitenkruid > Van de stengels kun je fluitjes maken (**E**)

Adderwortel > Dit kruid zorgt ervoor dat adders niet dichterbij komen (**E**)

Slaapbol > Het eten van het zaad maakt je slaperig (**U**)

Biggenkruid > Als biggetjes dit eten krijgen ze hun roze kleur (**V**)

Vlooiënkruid > Dit kruid helpt om vlooiën op afstand te houden (**T**)

Witte dovenetel > Thee van deze plant laat dove mensen weer horen (**A**)

Kaardenbol > De bol werd vroeger gebruikt om wol mee te kaarden (**E**)

Longkruid > Aftreksel van deze plant werd gebruikt tegen longklachten (**L**)

Ridderspoor > Ridders konden beter vechten na het drinken van thee van deze plant (**R**)

Smeerwortel > De wortel wordt gebruikt als smeersel voor de huid (**B**)

Steenbreek > Het aftreksel van deze plant kan nierstenen breken (**C**)

Toorts > De stengel wordt in pek gedoopt en aangestoken als een kaars (**L**)

Zeepkruid > Van het aftreksel van deze plant kun je zeep van maken (**O**)

Spekwortel > Van de wortel worden de geel-roze spekJes gemaakt (**U**)

Hondsdrif > Als een hond hiervan eet, gaat hij sneller lopen (**I**)

Valkruid > Het aftreksel smeert je op zere plekken wanneer je gevallen bent (**E**)

Ratelaar > de uitgebloeide bloem werd vroeger gegeven aan kleine kinderen als ratel (**K**)

Varkensgras > Deze plant geef je aan varkens die moeilijk kunnen eten (**M**)

Pijpenstrootje > werd gebruikt om een pijp mee schoon te maken (**L**)

Oplossing:

Met deze plant kun je geen deuren openen

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

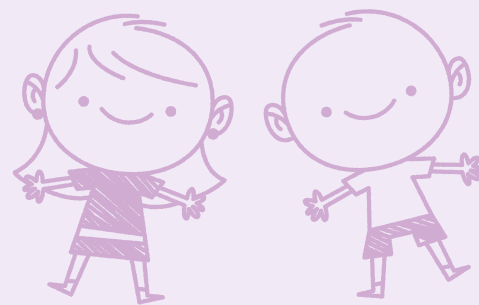

Witte dovenetel

Vingerhoedskruid

Planten en hun gebruik

Toon Hagenaar (Tekst en foto's)

Mart leert van zijn oma dat planten niet zomaar alleen planten zijn. Hij ontdekt dat je ze voor veel meer dingen kunt gebruiken. Dat kwam omdat ze vroeger niet veel geld hadden. Daardoor gingen ze op zoek naar wat voor mogelijkheden een bepaalde plant nog had. Er was toen nog geen plastic. Dus een mand voor de was werd gevlochten van de dunne takken van de wilg, die ook wel wilgentenen werden genoemd. Zo vond men tal van dingen uit. Hierdoor ontstonden er ook nieuwe beroepen. Hieronder tip ik meerdere manieren aan waar planten ook voor gebruikt kunnen worden. Hier reken ik voor het gemak ook bomen onder. Om al hun gebruiken op te sommen, lukt niet. En dat hoeft ook niet, want het is ook leuk om op onderzoek uit te gaan. Soms helpt de naam van een plant je daar ook bij.

Bij iedere plant worden er andere onderdelen van gebruikt. Bij de ene de bloem, bij de andere de wortel. Bij weer een andere de steel of het zaad. Soms wordt zelfs de gehele plant van wortel tot bloem gebruikt. Een goed voorbeeld daarvan is vlas.

Waar kun je planten voor gebruiken:

Opeten

Verschillende planten kunnen worden gegeten. Door jarenlang te proeven van kleine stukjes is men erachter gekomen wat wel of niet eetbaar is. Zo kennen we prei, komkommer, radijs, rijst, tarwe, tomaat en aardappel, om er maar een paar op te noemen. Toch wil het niet zeggen dat planten binnen dezelfde familie ook dezelfde eigenschappen hebben. Zo is een tomaat familie van de aardappel. Toch eet je van de tomaat de vruchten, de bessen, en van de aardappel de knollen. Samen behoren ze tot dezelfde familie, namelijk de nachtschaden. De bessen van de zwarte nachtschade zijn, in tegenstelling tot die van de tomaat, zeer giftig. Net zoals die van de aardappel. Toch zijn de vruchten van een paprika en een aubergine (die ook behoren tot de nachtschaden) weer wel eetbaar.

De tabakspant is hier ook familie van. Maar daar worden weer enkel de bladeren van gebruikt. Dus zo verschillend kan het zijn.

Pitten en zaden van bomen, struiken of planten kunnen ook gegeten worden. Denk aan hazelnoten, zonnebloempitten of lijnzaad. En natuurlijk de onder de grond groeiende pinda's.

Kruiden

Naast dat je planten kunt opeten, zijn er ook planten die ervoor zorgen dat het eten lekkerder smaakt. Voorbeelden hiervan zijn peper, bieslook, nootmuskaat, maar ook rozemarijn of tijm. Weet je er nog meer?

Tomaat

Medicijnen

Van kruiden naar medicijnen is geen grote stap. Verschillende planten hebben een geneeskrachtige werking. Vaak zijn ze de aanleiding geweest tot het produceren van de medicijnen die we nu bij de apotheek kunnen kopen.

Een voorbeeld hiervan is aspirine. 2000 jaar voor Christus gebruikten de Assyriërs wilgenbladeren tegen pijnlijke gewrichten. Nu wordt de stof salicine, afgeleid van Salix wat wilg betekent, gebruikt als basis voor aspirine en chemisch gemaakt.

Bekend is ook de plant valkruid, in het Latijn: Arnica. Die is de basis voor Arnicazalf, dat gebruikt wordt op wondjes.

Kleurstoffen

Er zijn planten die veel kleurstoffen bevatten. Het bijzondere is dat deze in gedroogde vorm vaak sterkere kleuren afgeven dan wanneer ze vers worden gebruikt. Ook hier geldt dat niet iedere kleur uit hetzelfde stuk van de plant wordt gewonnen. Zo gebruik je bij de ui de knol. Bij de indigoplant gebruik je de bloemetjes voor de blauwe kleur van je spijkerbroek. En henna wordt gewonnen uit de groene herfstbladeren en geeft verschillende tinten van geel tot roodbruin.

Olie

Veel planten bevatten olie. In de meeste gevallen wordt de olie gewonnen uit de zaden of de vruchten. Bij olijfolie wordt het uit de olijven geperst. Bij zonnebloemolie uit de pitten.

Ook zijn de oliën verschillend van toepassing. Zo werd lijnolie uit vlas vroeger gebruikt voor het maken van verf of werd er hout mee ingesmeerd zodat het minder snel ging rotten.

Etherische oliën zijn vluchtige, aromatische oliën. Deze zijn kenmerkend voor de geur van de plant. Hoewel ze olie genoemd worden, bevatten ze geen vet. Ze kunnen

Kaardenbol

gewonnen worden uit vele delen van de plant, zoals de bloesem, vruchten, bladeren, schors of hout. Er worden ook planten gekweekt om de olie die ze geven te gebruiken als biobrandstof. Te denken valt aan koolzaadolie.

Gebruiksvoorwerp

Namen van verschillende planten verwijzen soms naar hun vroegere gebruik. Zo werd de steel van de koningskaars vroeger gebruikt als fakkel, nadat het in pek was gedoopt. Van zeepkruid maakte men vroeger zeep. Voor het kaarden van de wol werd de kaardenbol gebruikt.

Thee en koffie

Ook dranken kunnen van planten of aftreksels van planten worden gemaakt. Thee wordt getrokken van gedroogde bladeren van de theeplant. Of van andere planten zoals van munt of gember. Koffie wordt gemaakt van gemalen koffiebonen. Bier van gerst en hop.

Sap

Er zijn planten waar sap van afgetapt kan worden. Je kunt denken aan het sap van een esdoorn voor esdoornsiroop. Of het sap van de rubberboom voor natuurlijke rubber.

Olie

Heggenplanten

Om afrasteringen te maken langs weilanden kunnen verschillende planten of struiken worden gebruikt. Heel bekend is de meidoorn. De planten worden laag ingekapt en daarna worden de stengels neergelegd. Die schieten weer uit. Deze takken worden met elkaar vervlochten tot een ondoordringbaar vlechtwerk met doorns. Mooi alternatief voor prikkeldraad.

Energiehagen

Door rondom een boomgaard hagen of bomen te planten, worden de bomen binnen dit perceel minder blootgesteld aan weersinvloeden zoals wind en regen. Door de windluwte is het er warmer en dit zorgt weer voor een grotere opbrengst.

Papier

Van planten of bomen kan papier worden gemaakt. Denk aan papyrusriet bij de Egyptenaren, of de papiermoerbeij bij de Chinezen, waar wij ons huidige papier aan te danken hebben. Zo ook bij de Arabieren, die van houtpulp papier wisten te maken, door dit van de Chinezen af te kijken.

Stof

Er zijn verschillende planten waar stoffen van gemaakt worden. Jullie kennen vast wel katoen waar je T-shirt van is gemaakt. Dit komt van de katoenpluizen van de katoenplant. Linnen komt van vlas. Jute van een kaasjeskruidsoort. Verder ken je misschien sisal, van sisaltouw, kokos van kokosmatten en hennep.

Hout

Bomen hebben een harde kern. In de meeste gevallen is het geschikt voor het vervaardigen van hout. Of bij een dure houtsoort wordt er finer van gemaakt. Het afval wordt vermalen tot MDF of tot vezelplaten. En van houtpulp wordt viscose gemaakt.

En nog veel meer

Zijn er dingen die je hebt gemist? Vast wel. Er kan zoveel gedaan worden met planten. Bedenk zelf wat je nog met een plant kunt doen.

Rozemarijn

Bijzondere insecten na de brand in het Clingse bos

Dit voorjaar woedde er een brand in het Clingse bos. Het natuurherstel wordt zorgvuldig gemonitord. Onderstaande foto's, gemaakt door Lucien Calle, tonen de aanwezigheid van bijzondere insecten in het geblakerde bos. Zie het artikel op pagina 4.

Bruine grootoogboktor, waarvan 42 exemplaren werden geteld

Kleine nevelboktor

Grijze ribbelboktor op verbrande spar

Veranderlijke boktor, met 72 ex. de meeste getelde boktor

Ladderboktor Clingse bos op half verschroeide Berk

Knopsrietje heeft perfecte schutkleur op bodem met assen

Witsnuittor op verbrande Zomereik